

UTOPITVE V SLOVENIJI

Drownings in Slovenia

Dušan Klobasa* UDK 614.81 (497.4)

Povzetek

Utopitev je v primerjavi z drugimi nesrečami manj. Njihovo število iz leta v leto ne niha bistveno, pa tudi hitrega zvečevanja tovrstnih nesreč ni. Policija spremlja stanje in opravlja naloge v skladu z zakonskimi pooblastili, v turistični sezoni načrtuje preventivno delo na vseh urejenih kopaljških, sodeluje z upravljavci kopaljških in jim, kadar je na njih veliko kopalcev, pomaga pri vzdrževanju reda na kopaljških in urejanju prometa do kopaljških. Policisti zlasti ugotavljajo, ali upravljavci redno vzdržujejo zavarovalne naprave in opozorilne in obvestilne znake, ali je zagotovljena reševalna služba, služba prve pomoči in rediteljska služba in jih opozarjajo na odpravo pomanjkljivosti oziroma nepravilnosti. Če upravljavci opozoril ne upoštevajo in pomanjkljivosti ali nepravilnosti ne odpravijo, policisti o tem obvestijo pristojni inšpekcijski organ.

Še večjo pozornost namenja policija v turistični sezoni tako imenovanim neurejenim črnim kopaljškem.

V Sloveniji umre največ ljudi v prometnih nesrečah, nesrečah pri delu, zaradi utopitve ali v nesrečah v gorah. V omenjenih nesrečah je v obdobju od 1993. do 1996. leta izgubilo življenje kar 451 ljudi, utopilo se jih je 189. Očitno se v Sloveniji še premalo zavedamo posledic, ki nas lahko doletijo pri kopanju ali športnih dejavnostih na mirnih ali divjih vodah.

V prispevku so upoštevani podatki Operativno komunikacijskega centra in Uprave za informatiko in telekomunikacije MNZ R Slovenije¹.

Abstract

The number of drownings depends on various factors, but does not change from year to year to such an extent that one could speak of critical conditions or the rapid growth of such accidents. Nevertheless, this aspect of protecting peoples' lives and property should not be neglected. In addition to monitoring the situation and performing tasks in accordance with authorisations, the police performs preventive activities at all organised bathing grounds, co-operates with managers of bathing facilities and, in large bathing areas, helps to maintain order and directs traffic. Police officers check whether security devices, warning and alarm signals are regularly maintained, if a facility has organised rescue, first-aid and supervision services, and offers advice with respect to the elimination of deficiencies and compliance with regulations. If the managers of bathing grounds do not observe such warnings and fail to eliminate deficiencies or comply with regulations, the police reports such cases to the competent inspection authority. Police officers help supervisors to maintain order on bathing grounds, and take measures against violators in accordance with legal regulations.

In summer, police officers devote special attention to the so-called "unorganised bathing grounds". The question is, what can still be done to reduce the number of drownings? Have the competent authorities, in spite of adopted measures, done all that is possible to prevent drownings?

Splošna ocena

Statistični podatki o utopitvah so zelo nezanesljivi. Njihovo pridobivanje je namreč zelo različno urejeno in tudi težavno. Organi za notranje zadeve imamo v okviru javno-varnostnih zadev večinoma le podatke o dogodkih, kjer je zahtevana naša prisotnost. Upravljavec kopaljšča vodi evidenco o nesrečah in poškodbah kopalcev v vodi in pri uporabi kopaljških naprav s podatki o ponesrečenem, času in okoliščinah, v katerih se je zgodila nesreča. Poročila o tem pošilja zavodu, ki vodi zdravstveno statistiko.

Nadzor nad tem, kako upravljavci kopaljških izvršujejo določbe zakona o varnosti v urejenih kopaljških in na njegovi podlagi izdanih predpisov, pa opravljajo pristojni inšpekcijski upravni organi v skladu s svojim delovnim področjem.

V Sloveniji se je do leta 1970 vsako leto utopilo več kot sto ljudi. Nato se je začelo število zmanjševati. Utopitve so bile do leta 1980 po številu umrlih na drugem mestu, po letu 1980 pa na tretjem, za prometnimi nesrečami in nesrečami pri delu. K temu je nedvomno veliko prispevala akcija Naučimo se plavati, ki se je začela 1963. leta in je pomenila začetek sistematičnega učenja plavanja prebivalcev vseh starosti. Leta 1963 so namreč pristojni šolski organi sprejeli odločitev, da mora postati učenje plavanja obvezni del učnega programa osnovne šole. Leta 1978 je bila pri republiškem odboru Rdečega križa Slovenije ustanovljena

komisija za varstvo pred utopitvami, ki je organizirala šolanje reševalcev iz vode.

Na pobudo Rdečega križa Slovenije je bila leta 1985 pri RŠCZ ustanovljena medresorna komisija, ki je celovito preučila obravnavano problematiko in predlagala tedanjemu izvršnemu svetu republike Slovenije, naj pripravi ustrezen zakon o varstvu pred utopitvami. Zakon o varnosti v urejenih kopaljških je bil sprejet decembra 1987. leta. Po njegovem sprejetju se je število utopitev na kopaljških začelo zmanjševati.

Zaradi zastarelosti in pomanjkljivosti tega zakona se pripravljata nov, ki bo upošteval spremenjene življenjske navade ljudi in najnovejša spoznanja strok. Urejal bo varstvo pred utopitvijo v morju, jezerih, rekah in drugih vodah, kjer potekajo športne in druge rekreacijske dejavnosti, tudi kopanje, ter na javnih kopaljških.

Utopitve na Slovenskem

Bilanca v obdobju od 1993. do 1996. leta kaže dokaj enako sliko - po številu smrtnih primerov še vedno izstopajo prometne nesreče (1802), na drugem mestu so nesreče pri delu (198 smrtnih primerov), za njimi utopitve (189 smrtnih primerov) in nesreče v gorah (64 smrtnih primerov). Leta 1993 je bilo 41 utopitev, leta 1994 jih je bilo 58, leta 1995 se je število zmanjšalo na 53, leta 1996 pa na 37. Vsako leto se utopi povprečno 47 ljudi.

* Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Uprava policije, Sektor za splošne policijske naloge, Štefanova 2, Ljubljana
¹ Informativni bilten MNZ RS UIT, Utopitve na območju Slovenije, september 1992

Utopitve leta 1994

Policisti so leta 1994 v Sloveniji med utopitvami 58 ljudi obravnavali utopitev petih otrok. Največ ljudi se je utopilo na območju UNZ Ljubljana -16 in Maribor - 11.

Največ utopitev je bilo v rekah in potokih: 42 (leta 1993 25), v jezerih jih je bilo sedem (leta 1993 devet), v morju dve (leta 1993 dve) in drugje sedem (leta 1993 pet). Najpogostejše so bile pri rekreacijski dejavnosti - 35 (leta 1993 19) in zaradi vinjenosti ali samomorov - 18 (leta 1993 15). V preostalih primerih vzrok utopitve ni bil ugotovljen.

Utopitve leta 1995

V primerjavi z letom 1994, leta 1995 med 53 utopljenici ni bilo otrok. Največ utopitev je bilo na območju UNZ Ljubljana - 13 in Maribor - 10. Vsi utopljenici so bili polnoletni slovenski državljani.

Največ ljudi se je utopilo v rekah in potokih - 34 (42), v jezerih štirje (sedem), v morju pet (dva) ter drugje - vodnjak, drenažna struga, gramoznica, ribnik, jame deset (sedem). Največ utopitev je bilo zaradi samomorov - 18 (18) in pri rekreacijski dejavnosti - 13 (35). Zaradi vinjenosti se je utopilo pet ljudi. V drugih primerih so bili vzroki utopitve zdrsi, neprevidnost, bolezen (npr. epilepsija, duševna zaostalost), neznanje plavanja ali pa vzrok ni bil ugotovljen.

Leta 1995 so bile obravnavane tri nesreče na kopališčih, kjer so mladoletniki neprimerno in nepremišljeno skakali v vodo. Posledice so bile hude telesne poškodbe - zlom lobanjskega dna, zvin vratnih vretenc. Dva smrtna primera sta bila na Divjem jezeru pri Idriji, kjer sta potapljača precenila svoje sposobnosti oz. nista imela ustrezne opreme za globinsko potapljanje. Utopili so se štirje tuji državljani Nizozemske in Hrvaške in domači turisti - uporabniki različnih plovil na divjih vodah (rafting, hidrospid), ki so se brez sodelovanja naših klubov oz. za to vrsto rekreacijske dejavnosti usposobljenih voditeljev neorganizirano spuščali v kanjonih. Dve nesreči sta bili na morju z gumijastimi obroči, ki jih je vlekel gliser: poškodovala sta se dva mladoletnika, ker je voznik gliserja nepravilno presodil razdaljo med plovili.

Utopitve leta 1996

Leta 1996 se je utopilo 37 ljudi, ponovno največ na območju UNZ Maribor - devet in UNZ Ljubljana - pet. Na območju UNZ Celje so obravnavali šest utopitev.

Za utopljenca, med katerimi je bilo 25 moških, osem žensk in štirje otroci, so bile največkrat usodne reke (12), kopanje v zapuščenih gramoznicah in akumulacijskih jezerih devet primerov, žrtve pa so zahtevali tudi potoki (šest), jezera (štiri), ribniki (tri), bazen (dva), morje (eno). Utopilo se je 35 slovenskih državljanov in dva tuja državljana.

Vzroki za utopitve so bili samomor (11), vinjenost (štirikrat), zdrsi (trikrat), padci (trikrat), bolezen (enkrat), neznanje plavanja (štirikrat), neznani vzroki (11).

Leta 1996 so bili poseben problem drsalci in sprehajalci, ki so kljub napisom na opozorilnih tablah okrog jezer izzivali nesrečo na ledenih ploskvah (padec sprehajalca v Blejsko jezero). V takšnih primerih ugotavljamo, da so prav odrasli slab vzor otrokom. Poleg omenjenih pa so z novimi športi na divjih vodah (rafting, hidrospid itd.) nesrečo izzivali tudi športniki rekreativci.

Ugotovitve

Med rednim policijskim delom pred vsako turistično sezono se vodje policijskih okolišev in kriminalisti ob rednih stikih z

upravljavci kopališč in reševalci iz vode pogovarjajo tudi o varnosti. V primeru nepravilnosti s poročilom obveščajo inšpekcijske službe, ki so pristojne za izvajanje nadzora nad tem, kako se izvršujejo določbe že citiranega zakona, v primeru nesreče pa tudi pristojnega državnega tožilca.

Na organiziranih kopališčih tako rekoč utopitev ni več ali pa je njihov vzrok bolezen (infarkt, epileptični napad) ali precenjevanje telesnih sposobnosti (primer utopitve v bazenu Kolezija v Ljubljani zaradi hiperventilacije oz. pri treningu nove športne zvrsti - podvodnega hokeja, ki so si ga izmislili angleški potapljači na dih v zgodnjih 60. letih, v Sloveniji pa se je privlačna, nevarna in zelo naporna igra pojavila leta 1995).

Poseben problem pri vzdrževanju varnosti so neurejena "črna kopališča", kot so deli rek in jezer. Ob lepem vremenu pritegnejo številne kopalce, vendar pa nimajo organiziranih služb za reševanje iz vode niti upravljalcev. Zaradi različnih ravni gladine in vodnih vrtincev so lahko za kopalce zelo nevarna. Razmisliti bi veljalo o spremembi takšnih delov rek in jezer v urejena kopališča ter prek javnih razpisov določiti upravljalca. Gradbince, ki skrbijo za gramoznice, bi se moralo opozoriti, da morajo po zakonu o rudarstvu postaviti opozorilne table oziroma poskrbeti za druge predpisane ukrepe in tako preprečiti kopanje v gramoznicah. Kopalcem ponavadi opozorilne table *Nezaposlenim dostop prepovedan! Kopanje na svojo odgovornost!* niso dovolj. Gradbinci bi morali okoli gramoznic postaviti tudi varovalno ograjo. Na Štajerskem in v Prekmurju je kar nekaj zapuščenih gramoznic, napolnjenih z vodo, ki predstavljajo nevarnost za utopitve in jih nihče ne nadzira. Ponekod seže voda tudi do 15 metrov globoko. Za večjo varnost pri kopanju bi se bilo treba čimprej lotiti urejanja oz. revitalizacije zapuščenih gramoznic.

V Sloveniji imamo posebej usposobljene reševalce iz vode na urejenih kopališčih, na neurejenih kopališčih pa jih ni. Za nujno reševanje iz vode imamo na voljo le odgovorno skupino v Upravi RS za zaščito in reševanje pri ministrstvu za obrambo, zaposlene v zdravstvu (delavce reševalnih postaj) in delavce gasilske brigade. Pri reševanju sodelujejo tudi pripadniki specialne enote ministrstva za notranje zadeve, ki so dosegljivi prek Operativno-komunikacijskega centra.

Na podlagi opazovanj anarhističnih dogajanj na rekah bi veljalo reči, da človeška domišljija ne pozna meja. Z vidika varnosti so problematične različne rekreacijske dejavnosti na vodi, kot so rafting (splavarjenje), kanjoniranje (plezanje v kanjonih z vravno tehniko in spuščanje po brzicah), hidrospid (spuščanje po brzicah s pomočjo deske), bungee jumping (skakanje z elastiko). Zakonodaja je na tem področju nepopolna oz. je sploh ni, zato teh dejavnosti ni moč prepovedati. Z zakonom bi bilo treba določiti pogoje, ki jih morajo izpolnjevati odgovorni (klubi) pri organiziranju in izvedbi tovrstnih aktivnosti, seveda na podlagi dovoljenj pristojnih občinskih organov.

Nujno bi bilo določiti pravila ravnanja (oblikovati pravno ureditev, sprejemljivo za vse) na in ob rekah, jezerih, postaviti časovne in prostorske omejitve in podobno.

Bazenov, ki jih imajo ljudje na domačem vrtu, je pri nas vse več. Ti so nevarni predvsem za otroke, ki lahko med igro mimogrede padejo v vodo. Prav tako tudi ni moč razumeti, da starši pustijo otroke, da se gredo sami kopat in jih pustijo brez nadzorstva.

Za zdaj v Sloveniji sicer še ni bilo utopitev v domačih bazenih, zato pa se lahko pripetijo drugačne neprijetnosti (neljubi padci, zvini ali zlomi okončin, odrgnine ipd.). Zato velja priporočiti izvajanje naslednjih varnostnih ukrepov:

Stalna kontrola (nadzor) bazena

Stalen nadzor bazena je edina varna pot za preprečevanje utopitev. Če svojega otroka ne morete najti, najprej preverite bazen - sekunde tečejo. Primerno stalno kontrolo bi morali zagotoviti naslednji ukrepi:

- Nikoli, niti za sekundo, ne pustite svojih otrok samih v kopalnih kadeh ali bazenih. Ne mislite, da se nepričakovano vam in otrokom ne more nič pripetiti.
- Glavni vzrok odvrtačenja stalnega nadzora okoli bazena je odzivanje polnoletnih na telefonske klice. Če že morate zapustiti bazen, odpeljite otroka s seboj.
- Odgovornost za varnost otrok je naloga odraslih. Te naloge ne zaupajte starejšim otrokom. Zanje je to prevetlika odgovornost. Mnogo otrok se utopi ob navzočnosti starejših bratov ali sester.

Varna postavitve in oprema bazena

Pred gradnjo bazena se posvetujte s strokovnjakom, ki vam bo svetoval pravilno postavitve in obliko bazena glede na vaše okolje, število uporabnikov in čas uporabe bazena.

Za varno uporabo bazena velja opozoriti na naslednje:

- Okoli bazena je priporočljivo postaviti primerno oblikovano ograjo, ki bo predvsem majhnim otrokom preprečevala morebitne padce v bazen.
- Poleg bazena ne puščajte stolov ali drugih predmetov, ki bi jih otroci lahko uporabili za premagovanje ovir (ograde).
- Vzdržujte bazen - voda v bazenu naj ne bo motna ali umazana.
- Raven vode v bazenu naj sega čim bolj do roba bazena, kar olajša morebitno "plezanje" iz bazena.
- Pri gradnji bazena se izogibajte ostrim robovom ter spolzkim materialom, ki povzročajo zdrs in otežujejo prijemanje.
- Izliv vode oz. curki v bazenu naj bodo usmerjeni tako, da plavajoče predmete (npr. žogo ipd.) usmerijo v plitvejši del bazena poleg stopnic ali lestve.
- Lestve in stopnice, ki vodijo iz bazena, naj bodo nameščene na vsaki strani bazena. Slednje naj ne bodo spolzke in naj ne dopuščajo zdrsa.
- Priporočljiva oprema bazena je tudi reševalna deska. V bazenih je vse več poškodb hrbtenice zaradi neprimernih skokov v vodo. Z desko je mogoče najprimerneje imobilizirati ponesrečenca tako, da je reševanje zanj veliko varnejše.

Udeležba na plavalnih tečajih

Med zadnjimi in najpomembnejšimi ukrepi za preprečevanje utopitev je udeležba na enem izmed plavalnih tečajev, ki so namenjeni začetnikom, slabšim plavalcem in tudi dobrim plavalcem in kjer se je možno naučiti plavanja ter prve pomoči pri utopitvah.

Zadnji primer skorajšnje utopitve v Šoštanjskem jezeru, 1. maja 1997 ko je 12-letni otrok iz vode rešil petletnega sovrstnika, ki mu je med igro spodrsnilo in je padel v vodo, dokazuje, da lahko starejši otroci z znanjem plavalnih veščin pravilno reagirajo.

Izberite plavalni tečaj, kjer se bo vaš otrok naučil, kako ravnati pri igri v vodi ali ob njej, kajti znanje plavanja je osnovni pogoj za varno počutje v vodi. Voda ni razvedrilo ali varen kraj za igranje, če vaš otrok ne zna plavati.

Poskušajte izvedeti čimveč o programu plavalnega tečaja. Vprašanja naj bodo usmerjena predvsem k vsebini programa:

ma: katerim posebnim veščinam bo pri učenju plavanja namenjenega največ časa in s kakšnimi tehnikami se bodo te veščine osvojile, koliko inštruktorjev se bo ukvarjalo s tečajniki.

Prepričajte se, ali se bo vaš otrok poleg plavanja naučil hrbtno lebdeti na vodi, počivati in pravilno dihati ter plavati pri valovanju vode. Znanje teh veščin je zelo pomembno za varno počutje otroka v vodi.

Nasveti za kopalce

1. Ne skačite v vodo, ko ste vroči in potni: telo se mora postopno privaditi na temperaturo vode.
2. Ne puščajte otrok brez varstva pri obali: otroci ne poznajo nevarnosti.
3. Ne uporabljajte vodnih blazin in drugih pripomočkov za plavanje v globoki vodi, ker ne nudijo nobene varnosti.
4. Nikoli ne plavajte s polnim, pa tudi ne s popolnoma praznim želodcem, po obilnem obroku počakajte najmanj dve uri, izogibajte se alkoholni pijači.
5. Ne skačite v motno vodo, v plitvine ali na neznanih mestih: neznane situacije so zelo nevarne.
6. Upoštevajte vremenske razmere. Ne plavajte sami na daljših razdaljah: tudi zelo dobro utrjeno in izurjeno telo lahko premaga trenutna slabost.
7. Na kopališčih se ravnajte po določbah kopališkega reda in znakov, postavljenih na kopališču, ter po odredbah in navodilih reševalca iz vode in druge osebe, ki je zadolžena za vzdrževanje reda na kopališču.
8. Uporabljajte kopališke naprave glede na svoje znanje plavanja brez nevarnosti za svoje zdravje in življenje.
9. Brzice skrivajo presenečenja in pasti. Ravnajte premišljeno in ne izzivajte narave. Pred spustom zberite čim več podatkov o reki in poskrbite za ustrezne ukrepe za varnost in reševanje.
10. Na kopališčih storilci kaznivih dejanj ne počivajo. Kopalce velja opozoriti na previdnost pred priložnostnimi tatovi, spolnimi nasilneži in drugimi, ki se lahko pojavijo na kopališčih.
11. Pred plavanjem ne popivajte in s prijatelji ne stavite, da ste sposobni na primer preplavati bližnjo gramoznico.

Poučno in zanimivo se je poleg nasvetov seznaniti tudi z zapisanimi mislimi in opozorili iz republiškega zdravstvenovzgojnega programa za preprečevanje poškodb vratnega dela hrbtenice pri skoku na glavo v vodo. Preventivni program je pripravil Univerzitetni zavod za rehabilitacijo Soča, zlata pravila varnega plavanja in skakanja v vodo pa so objavljena v zdravstvenih domovih in pred kopalno sezono tudi v javnih medijih.

Nasveti za naključne reševalce iz vode

Za konec še nasvet, kako reševati iz vode. Utopljajočemu se je bolje vreči vrv ali vejo, kot skočiti v vodo. Junaštvo je lahko pogubno tako za utopljajočega se kot za reševalca. Reševanje je velikanski telesni napor. Utopljajočemu se je potrebno približati s hrbta, ne s strani, in ga zagrabit na primer za lase. Če se utopljajoči oklene reševalca, za slednjega ni drugega izhoda, kot da se potopi in se tako reši smrtonosnega prijema.

Sklep

Uprava policije ministrstva za notranje zadeve si je v sklopu nalog s področja zagotavljanja varnosti ljudi v poletni turistični sezoni med drugim naložila nalogo, da bo prek

inšpektoratov policije UNZ usmerila policijske enote k izvajanju nadzora določb zakonodaje o varnosti plovbe na notranjih vodah (nadzor veljavnosti listin, nadzor psihofizičnega stanja, nadzor prevoza ljudi in stvari in nadzor izvajanja plovnega režima) in o varnosti na urejenih kopalščih (na zahtevo reševalcev iz vode nudenje pomoči ter spodbujanje upravljalcev kopalšč, da skrbijo za varnost kopalcev). Temeljni razlog za to je predvsem zmanjšanje nesreč (utopitev) na naravnih kopalščih v rekah in jezerih ter na urejenih kopalščih.

Ugotavljamo, da je bilo v zadnjih letih več smrtnih nesreč pri raftingu in da se nadzor plovbe na divjih vodah ne izvaja tako, kot je opredeljeno v Zakonu o varnosti pomorske in notranje plovbe (Uradni list SRS št. 17/88), ki je tudi v pristojnosti organov za notranje zadeve - policije, zato je ministrstvo za notranje zadeve pristojnemu ministrstvu za

promet in zveze dalo pobudo za medresorni dogovor o izdaji navodila, s katerim bi določili konkretne smernice za zagotavljanje varnosti plovbe po divjih vodah, ki so del notranjih voda, zavarovanje in označevanje plovnih poti in izvajanje gospodarskih dejavnosti na plovnih poteh z javnimi plovili.

Literatura

1. Informativni bilten MNZ RS UIT, Utopitve na območju Slovenije, september 1992.
2. Pravilnik o varnosti v urejenih kopalščih (Uradni list SRS, št. 33-1514/87), 22. člen.
3. Zakon o varnosti v urejenih kopalščih (Uradni list SRS, št. 1-2/87), 12. člen.
4. Slikovna obvestila kopalcem ob morju (avtor: pomorska policija).

Iz majhne iskre vstane velik ogenj.